

Jana Spálenková

Vojenská akademie v Hranicích na Moravě „na vlastní kůži“

Následující příspěvek přináší nový pohled na počátky fungování Vojenské akademie v Hranicích na Moravě. Pohled jednoho z akademiků, Ivana Herbena. Příspěvek vznikl na základě dosud nepublikovaných archivních dokumentů uložených ve Vojenském historickém archivu v Praze a z dopisů Ivana Herbena matce Bronislavě, uložených v Literárním archivu Památníku národního písemnictví v Praze. Díky dopisům, které Ivan Herben adresoval matce Bronislavě Herbenové do Prahy nebo na letní byt do Hostišova, se nám dochovalo poměrně obsáhlé svědectví o poměrech panujících na akademii. Ivan Herben byl synem politika, novináře a spisovatele Jana Herbena. Absolvoval vojenskou akademii a po krátké službě důstojníka z povolání jej jeho zájmy o veřejné dění přivedly k novinářině. Od počátku dvacátých let až do zániku Československa byl redaktorem listů Tribuna (1922–1928), České slovo (1928–1938) a nakonec šéfredaktorem brněnské redakce Lidových novin. V duchu rodinné tradice se přiřadil k prohraní skupině českých politiků a novinářů. Po okupaci se Ivan Herben účastnil odbojové činnosti, koncem roku 1939 byl zatčen a v letech 1940–1945 vězněn v koncentračním táboře. Hned po druhé světové válce vstoupil do politického života jako významný představitel Československé strany národně-socialistické. Stal se členem jejího předsednictva a šéfredaktorem Svobodného slova, a tím i jednou z vůdčích osobností odporu proti totalitárním snahám KSČ. Po únoru 1948 odešel do exilu v USA, kde s Ferdinandem Peroutkou, Pavlem Tigridem a dalšími stál u zrodu rozhlasové stanice Svobodná Evropa, v níž jako kulturně politický redaktor působil v letech 1950–1965. Ivan Herben zemřel v Pacific Grove v roce 1968.

„Vojna může být přísná, i trochu krutá a nespravedlivá je při své kázni, ale nemusí být blbá, omezená, jako nám ji dělají zde.“¹

Dne 1. října 1921 nastoupil do prvního ročníku vojenské akademie v Hranicích na Moravě jedenadvacetiletý Ivan Herben, syn novináře, spisovatele a politika Jana Herbena.² Prostřednictvím mladého Ivana Herbena máme možnost nahlédnout za oponu slavného „hranicického divadla“, jakéhosi státu ve státě,³ jehož představitelé se snažili na veřejnost vystu-

1 Literární archiv Památníku národního písemnictví Praha (dále jen LA PNP Praha), fond Herbenová Bronislava, 224/50, kart. č. II., (I/S/230) – Dopis Ivana Herbena matce Bronislavě Herbenové z 25. 4. 1922, z Hranic na Moravě do Prahy.

2 Jan Herben (1857–1936), český novinář, spisovatel a politik. Za války byl členem Maffie. V roce 1918 působil v Národním výboru, pak v Revolučním národním shromáždění. V letech 1920–1925 byl senátorem za národní demokracii. Od roku 1925 byl členem Národní strany práce (hradní strana, která měla konkurovat národní demokracii), za kterou byl v roce 1927 zvolen do pražského ústředního zastupitelstva a v roce 1928 byl zvolen do českého zemského zastupitelstva. Od roku 1930 byl národním socialistou.

3 Hranická akademie měla ve svém areálu nejen veškeré učebny, ale i ložnice, byty důstojníků, kuchyni, jídelnu, hřiště, taneční sál, jízdárnu, ale i zahradnictví, kinosál nebo kostel se hřbitovem.

povat jako představitel elitního československého vojenského ústavu. Na vlastní žádost byl Ivan Herben přiřazen k dělostřelectvu. Dělostřelectvo bylo za první světové války pokládáno za jednu z nejdůležitějších složek armády. Výuka pro dělostřelce probíhala na akademii počátkem dvacátých let 20. století s děly, které byly zavedené do výzbroje c. k. rakousko-uherské armády koncem devatenáctého a začátkem dvacátého století. Podle Společnosti národů disponovala v roce 1920 Československá republika tisíci pěti sty kusy děl, jejichž kvalita byla až na výjimky relativně dobrá. Děla, která do ČSR přivezli na začátku dvacátých let 20. století Francouzi, potom postupně nahradila děla vyráběná v plzeňských Škodových závodech.⁴ O prvních dojmech, které na něho udělala hranická akademie, psal Ivan Herben matce v dopisu ze 4. října 1921: „*Tak už jsem v tom! Ale nemo- hu si naříkat, krom pravidelných vojenských nepořádků. Jedině mám vztek, že jsem se musel dát dohola ostříhat. To je nápad – v zimě!*“⁵ Jak Ivan popisuje, byl přijat vřele a s vědomím nadřízených, že je „*tátův syn*“.⁶ Co se stravy týče, popisuje ji Ivan takto: „*Ráno bílá špína, pardon, káva a chléb. V poledne dobrá (kupodivu) polévka, maso s něčím a moučnik. Všechno zec- la chutné. Odpoledne čaj nebo bílá káva. Večer maso se zeleninou, guláš a tak dále. Všechna čest, je to dobré a dost!*“⁷ Co se „vyfasovaného“ šatstva týče, byl Ivan kritičtější: „*Šaty: hrozný! Pracovní jsou rakouské rozbité kop- řivové hadry a vycházkové jsou kopřivové zelené. Skandál. Podešvat si nedám zatím nic, škoda peněz. Prý časem dostaneme lepší. Prádla jsem dostal čtyři páry. Nosím dlouhé erární podvlékačky, protože šaty hrozně ští- pou.*“⁸ Co se denního zaměstnání týče, zajímalo Ivana Herbena (stejně jako ostatní akademiky) asi nejvíce osobní volno a vycházky. V dopise ze 4. říj- na 1921 sděluje matce: „*Ven do města ještě nesmíme, asi až za deset dní. Pak máme volno pravidelně ve středu od šesti do osmi (hodin večer), v sobo- tu od jedné do deseti (hodin večer) a v neděli celý den.*“⁹ Rozpačitě hodnotí Ivan Herben také učební systém vojenské akademie: „*Myslím, že z mého francouzského čtení nebude do Vánoc zhola nic. Teorii se totiž začneme učit až po Novém roce. Teď nás honí na place od rána do večera... až se začne vyučovat, budu mít mnohem víc času a nebudu také tolik unaven.*“¹⁰ Svě kolegy hodnotil Ivan Herben s odstupem: „*Je nás zde přes tři sta letos, úpl- ný zvěřinec. Ale už chlapečkové utíkají odtud, je jim to moc krušné, ačkoliv jsme celkem nic nedělali... Mimochodem: mají mě ve vážnosti jako svobod- nika a starého vojáka. Ještě si na mě nikdo ani huby neotevřel.*“¹¹ V dopise odeslaném o týden později seznamuje Ivan matku s rozvrhem na akade- mii: „*Budíček v šest hodin, snídaně v půl sedmé a rovnou do přednášek. Od devíti do tři čtvrtě na deset pauza, při níž se stelou postele, mete a dokon- čuje toaleta. Ranní přednášky jsou zvláštní pro nás dělostřelce (deskripti- va, technologie chemická), kdežto od desíti do dvanácti jsou společně pro všechny zbraně. Dosud jsme měli zdravotvědu (kapitán doktor Šmelcer), hipologii (jakýsi major zvěrolékař), češtinu-rétoriku a stavovskou výchovu. Krom toho jsme měli na matematiku kapitána Gebauera, je to prý synovec profesora Gebauera, a na chemickou technologii nadporučíka Svobodu, kte- rý byl prý docentem na technice... Od dvanácti do třinácti třiceti volno, pak tělocvik a cvik tělesný do šestnácti hodin. Pak svačina a odpočinek do šest- nácti čtyřiceti pěti. Od šestnácti čtyřiceti pěti studium v učebně vedle ložni- ce, v devatenáct hodin večere a do dvaceti hodin volno. Od dvaceti do dva-*

*ceti jedna hodin nepovinné studium a o půl desáté jde se spát.*¹² Rozvrh, který popisuje, zároveň Ivan kritizuje: „*Udělalí z nás naprosté mašiny. Na povel se jí, vstává, spí, cvičí, studuje. To je celá naše práce. Den jak den... Že bychom byli zcela spokojeni s vedením akademie, to se nedá říci, ale k naší chvále, rep-tá se velice málo.*“¹³ Jak Ivan poznamenal v dopisu ze 17. října 1921, nemají akademici žádných knih a vše musí studovat z přednášek, které do češtiny překládají tlumočníci francouzských profesorů.¹⁴ Zajímavý je poznatek o vyučovací praxi v hranických učebnách: „*Nemocnice je tichá a čistá, u každé roty stůně alespoň deset mužů, zakázali jim nosit vesty (aby se otužovali) v učebním sále, kde bývá po ránu mráz.*“¹⁵ V říjnu roku 1920 ovlivnila smýšlení široké veřejnosti a tedy i akademiků myšlenka mobilizace v důsledku konfliktu s Maďarskem. V úterý 25. října 1921 přilétla najednou jako blesk do hranické akademie zpráva o mobilizaci. Do Maďarska se totiž vrátil bývalý císař Karel a chtěl se znovu ujmout vlády. Proti tomu se republika postavila a nařídila částečnou mobilizaci ročníku 1895 a ročníků mladších. V dopise z 25. října 1921 ubezpečuje Ivan Herben matku, že hranická akademie stojí mimo mobilizaci. Přesto sděluje, že v okamžiku, kdy dorazila zpráva o mobilizaci na hranickou akademii, „*provolovala se úplně spontánně ‚Sláva!‘ panu prezii-*

Před letní redakcí Času v Hostišově – s matkou Bronislavou Herbenovou a se starším bratrem Prokopem. Ivan Herben jako chlapec – vlevo. 1899. Foto: Rodinný archiv Anny Herbenové

4 Více FIDLER, J. – SLUKA, V.: *Encyklopedie branné moci republiky československé 1920–1938*. Praha 2006.

5 LA PNP Praha, fond Herbenová Bronislava, 224/50, kart. č. II., (I/S/230) – Dopis Ivana Herbena matce Bronislavě Herbenové ze 4. 10. 1921, z Hranic na Moravě do Prahy.

6 O tom, že byl Ivanův otec postavou v mladé Československé republice známou, svědčí i Ivanova poznámka: „*Velice mě dojímal a byl jsem hrdý, když se mě každý akademik, jak slyšel ‚Herben‘, ptal, jsem-li synem autora Hostišova nebo Pokolení. Ani jsem nevěděl, že tatka je tolik čten právě u mých současníků.*“

7 LA PNP Praha, fond Herbenová Bronislava, 224/50, kart. č. II., (I/S/230) – Dopis Ivana Herbena matce Bronislavě Herbenové ze 4. 10. 1921, z Hranic na Moravě do Prahy.

8 Tamtéž.

9 Tamtéž.

10 LA PNP Praha, fond Herbenová Bronislava, 224/50, kart. č.

II., (I/S/230) – Dopis Ivana Herbena matce Bronislavě Herbenové ze 4. 10. 1921, z Hranic na Moravě do Prahy.

11 LA PNP Praha, fond Herbenová Bronislava, 224/50, kart. č. II., (I/S/230) – Dopis Ivana Herbena matce Bronislavě Herbenové z 6. 10. 1921, z Hranic na Moravě do Prahy.

12 LA PNP Praha, fond Herbenová Bronislava, 224/50, kart. č. II., (I/S/230) – Dopis Ivana Herbena matce Bronislavě Herbenové z 11. 10. 1921, z Hranic na Moravě do Prahy. Šmelcer (?), Gebaurer (?), Svoboda (?) – vyučující na Československé vojenské akademii.

13 Tamtéž.

14 Podle dopisu Ivana Herbena začala akademie tisknout knihy až v prosinci 1921, zdarma měly být pouze pro nemajetné. Viz LA PNP Praha, fond Herbenová Bronislava, 224/50, kart. č. II., (I/S/230) – Dopis Ivana Herbena matce Bronislavě Herbenové z 6. 12. 1921, z Hranic na Moravě do Prahy.

15 Tamtéž.

Vojenská akademie v Hranicích na pohlednici. SOKA Přerov

dentovi a ministru Benešovi. A večer někdo zaranžoval velký orchestr (troje housle, flétna, klarinet, křídlovka, buben, to jest plenta od kamen, basa, tj. smeták, jímž se vrže o podlahu, triangle, tj. příbor a skleničky a několik virtuózů na hřeben) a v naší ložnici se hrály naše hymny i spojenecké a pak všechny bojové vojenské písničky. Jinak se mnoho debatuje a obdivuje se moc a díla naší republiky.“¹⁶ V dopisu z 29. října si Ivan Herben stěžuje na zimu. Nejen že akademici nesmějí nosit vesty, zakázané jsou vedením akademie podle slov Ivana Herbena také svetry. „Naše nálada je den ode dne horší. Každý den přijde nějaký vtipný rozkaz (a lá svetry), každý den je větší zima a méně uhlí.“¹⁷ V důsledku velkých mrazů dokonce zamrzl v polovině ledna roku 1922 vodovod v hlavní budově.¹⁸ Na kruté mrazy a nezájem vedení akademie situaci řešit si Ivan Herben stěžuje na korespondenčním lístku z 11. února 1922: „Jsem tak znechucen, že nemohu psát, byl by to samý nářek a lamentace. Mrzneme strašně. Když dostaneme jednou za tři dny trochu uhlí a topíme do deseti hodin večer, jsme (jako celá naše baterie) zítra zavřeni. Nespím pořádně už několik nocí zimou a bolestí. Mám totiž omrzlé uši, které náramně bolí v noci. Proklínám na světě všechno a hlavně zimu. Na nás zde se asi už úplně zapomnělo. Už nám tři dny netopí ani v přednáškovém sále... Tři neděle se nemůžeme mýt a nikdo se o to nestará, že jsme špinaví jako zvířata, ale když najdou někomu prášek pod postelí, vyhrožuje se zavřením.“¹⁹ S příchodem letního semestru se situace na vojenské akademii v Hranicích podle Ivana Herbena nezlepšila. „Rozvrh je ještě hloupější, než byl dřív. V šest hodin je snídaně – trochu bryndy a kousek chleba a oběd až ve dvanáct hodin. Svačina v půl páté a v půl osmé večere.“²⁰

Od svého nástupu do Hranic očekávali akademici příjezd ministra národní obrany nebo generálního inspektora. Vzhledem k podmínkám, které na akademii panovaly na začátku roku 1922, připadala akademikům inspekce vlivných politiků jako vítané řešení všech problémů. O očekávání vyšších politických činitelů Ivan píše s neskrývanou ironií matce: „Někdo se

postará o nás, když né ministr a generální inspektor, tož pán Bůh. Ať se ti páni jednou rozhoupají a v červenci přijedou vyšetřovat, máme-li zamrzlé umývárny a topí-li se nám v učebnách, budou mít jistě radost, jak budeme veseli a jak se při defilé budeme potit! Můj názor je, kdyby poblíž Hranic vynalezl někdo nové umělé hnojivo, že bychom sem snad pana ministra dostali – ale jedná-li se jen o život, o existenci a zdraví čtyř set akademiků, kteří mají být obrodou celé armády – to je vedlejší... Já se jen divím, že to nikdo nechápe, co my budeme znamenat. Stačí, aby ještě jedni akademici studovali po nás v takových poměrech, a pak se může celá armáda pohrbit na dobu našeho života. Z nás k plukům na místo důstojníků, kteří přinesou nového ducha, nové vzněty, přijdou hlupáci a tupci. Každý bude tak otupen za ty dva roky, že ho ani nenapadne začínat s něčím novým, něco zušlechťovat, když jeho nadšení a ušlechtilé snahy byly zašlapány při samém začátku od idiotských Francouzů a indolentních československých úřadů. Každý z nás si ponese do života dojem, že jsme ubohý národ...! Machara jsem miloval a vážil si ho, ale věřím dnes, že by se na jeho místě dalo udělat víc... Modlím se, aby konečně se stala zde nějaká náprava – nedá se to opravdu už snést, myslí-li člověk.“²¹ Ivan Herben nekritizoval pouze generálního inspektora a ministra obrany, ale apeloval také na otce, který měl senátorům objasnit situaci na vojenské akademii: „Náš tatka věří každým slibům. Kdyby užil svého práva a udělal interpelaci v senátě, kdyby pánům pořádně zatopil a udělal trochu ostudy a skandálu, měli by z něho respekt. Ale takhle mu naslibují: „Ano, ano pane senátore, příští týden tam zajedu, kručihiml, já s nima zatočím!“ A Machar je patrně rád, když ho táta nezdržuje u taroků.“²² Ivanovo rozhořčení se s následujícími měsíci stupňovalo, vedení akademie se dozvědělo, že Ivan o dění na akademii pravidelně informuje otce: „Ostatně ti páni už se stejně asi domakali, že informují tatku... Čekali na stráži, a jak mohli, tož mě skřípli... Celou věc mi nadrobil pan kapitán Valenta²³ (ze Sibíře), otcův citel a nadšený obdivovatel – jak už to bývá. Jeho hodiny nejsou vlastně vůbec vyučováním, každý řve, mluví, pís-ká, huláká, ovšem jen tehdy, když pan kapitán řekne nějakou duchaplnost. Asi před týdnem řekl jednomu akademikovi: „Já Vás dofackuju na místo!“

16 LA PNP Praha, fond Herbenová Bronislava, 224/50, kart. č. II., (I/S/230) – Dopis Ivana Herbena matce Bronislavě Herbenové z 25. 10. 1921, z Hranic na Moravě do Prahy.

17 LA PNP Praha, fond Herbenová Bronislava, 224/50, kart. č. II., (I/S/230) – Dopis Ivana Herbena matce Bronislavě Herbenové z 29. 10. 1921, z Hranic na Moravě do Prahy.

18 „Týden jsem se nemyl! V celé budově zamrzl vodovod.“ píše Ivan Herben matce v dopisu z 27. ledna roku 1922. Více: LA PNP, Praha, fond: Herbenová Bronislava, 224/50, kart. č. II., (I/S/230) – Dopis Ivana Herbena matce Bronislavě Herbenové z 27. 1. 1922, z Hranic na Moravě do Prahy.

19 LA PNP, Praha, fond Herbenová Bronislava, 224/50, kart. č. II., (I/S/230) – Korespondenční lístek určený matce Bronislavě Herbenové z 11. 2. 1922, z Hranic na Moravě do Prahy.

20 Záznam Ivana Herbena můžeme porovnávat podle letního Všeobecného rozvrhu v sále přednáškovém pro jedenáctý týden od 19. do 26. června 1920: 5:00 budíček, káva, lůžka odkrytá, okna otevřená, 5:30 nástup, studie, 6:45 odpočinek, nástup, vojenská přednáška, 8:00 nástup, vojenský výcvik (podle podrobného programu), 10:45 úprava ložnic, čištění a mytí, 11:30 oběd v jídelně, odpočinek, 13:00 nástup služby, 13:30 nástup – přednášky z geografie, topografie, praktické topografie), 15:00 přednášky z taktiky, dělostřelectví, o jždě, 16:10 odpočinek, 17:00 nástup, studium francouzského jazyka, 17:30 studium, 19:00 večeře v jídelně, odpočinek, kontrola, 21:00–21:30 zhasnutí světél. Podle: Vojenský historický archiv Praha (dále jen VHA Praha), fond Vojenská akademie Hranice, inv. č. 135 (Všeobecný rozvrh hodin přednášek a zaměstnání v sále přednáškovém pro 11. týden od 19. do 26. června 1920).

21 LA PNP Praha, fond Herbenová Bronislava, 224/50, kart. č. II., (I/S/230) – Dopis Ivana Herbena matce Bronislavě Herbenové z 6. 3. 1922, z Hranic na Moravě do Prahy.

22 Tamtéž.

23 Tamtéž.

Následoval dupot, řev a hulákání, za něhož já jsem svému sousedovi řekl: ‚Fackovat se hned snad nemusí.‘ A pan kapitán mě naneštěstí slyšel... V pátek měla celá věc dohru. Nikdo nebyl volán ke školnímu hlášení, jen já... Forlot²⁴ se na mě pustil náramně zhurta... že jsem syn senátora a že mám být všem příkladem a že kdybych se nepolepšil, že by to dopsal panu otci (načež jsem řekl, že mu to napíšu sám, protože si nejsem vědom viny, a i kdybych byl, napsal bych to také) a že doufá, že se polepším a proto mě trestá čtyřmi dny domácího vězení.“²⁵ O pedagogických zkušenostech na akademii vyučujících důstojníků můžeme pochybovat. Většinou šlo o důstojníky se zkušenostmi z bojiště, nikoli se zkušenostmi s výukou v přednáškových sálech. Není se čemu divit, že právě v přednáškových sálech tito odborníci (a nejen kvůli již zmíněné jazykové bariéře) neobstáli. Jak píše Ivan v dopisu z 11. března 1922: „Čtete [v novinách], že Francie k nám poslala své nejlepší odborníky. Ale já bych ty odborníky chtěl vidět! My například máme podplukovníka Flescherouvera,²⁶ jemuž je svěřen dělostřelecký výcvik. To je pán, který do dalekohledu u zaměřovače na děle se díval obráceně. Do objektivu místo do okuláru. To mi napadlo jen jako malá ilustrace.“²⁷ Dále Ivan popisuje nezajem důstojníků o dění na akademii: „Na akademii je čtyřicet sedm nebo čtyřicet devět důstojníků, kteří nemají co dělat. Přespočetní rotmistři... například v nemocnici hned jeden. Má svůj pokoj a stará se jen o inventář dvou ložnic pro nemocné, vydává ložní prádlo, pláště a bačkory. Jinak chlastá a dohlíží na ordonance.“²⁸ Dalším problémem byly podle Ivana Herbena samotné učební osnovy, které nezohledňovaly národnostní příslušnost akademiků: „Maturanti a absolventi středních škol mají dvakrát týdně český jazyk a na vojenské předměty tak nezbyvá dostatek času. Němci se češtině zde nenaučí, protože nám přednáší ruskou literaturu. Nebo ze zeměpisu se maturantům vykládá terciánská látka i všeobecný zeměpis. Vývoj zeměkoule a také věd hlouposti. A přitom speciálně vojenský zeměpis a studium přilehlých zemí k našim hranicím byly věnovány tři nebo čtyři hodiny. Nebo zdravotní věda – vykládá se miň než v sextě na gymnáziu.“²⁹ Koncem dubna 1922 zpravoval Ivan Herben matku o tom, že ministr národní obrany už potřetí odmítl navštívit akademii: „Já tomu prostě nevěřím, že někdo to myslí vážně s inspekcí zde, že sem vůbec chce jet. Odřekne-li třikrát za sebou, to už je moc... Na nás záleží dvacet, třicet let vývoje armády – a to je přec jen snad důležitější. Ovšem chtějí-li z nás mít hlupáky, pak mají dobrou vychovávací metodu... My budeme hloupější než c. k. důstojníci – ti snad znali alespoň svůj obor – ale my nebudeme znáti ani to.“³⁰

Ministr národní obrany navštívil hranickou akademii začátkem května 1922. V dopisu z 9. května 1922 přiznává Ivan matce, že si akademici od návštěvy ministra slibovali mnohem více: „Návštěva pana ministra měla mnohem jiný výsledek, než jsme očekávali. Ubrali nám totiž zas na studiu, takže máme u baterie tři hodiny studia týdně! A z toho ještě jednu hodinu nám vezmou na vojenské předpisy!“³¹ O ministrově inspekci na akademii píše Ivan: „Ministr se zde choval podivně, divil se například čím to, že v zimě bylo třikrát tolik nemocných než teď – a nemile se ho dotklo, když mu doktor řekl, že v zimě služebně hlásil, jaké jsou toho příčiny, a vyjmenoval všechny nepořádky.“³² V první polovině června 1922 skládal Ivan Herben písemky. Dne 14. června 1922 píše Ivan matce: „Dnes je poslední den písemek,

S rodinou v roce 1919. Ivan Herben uprostřed. Foto: Rodinný archiv Anny Herbenové

*napsal jsem jich v osmi dnech sedmnáct, dnes odpoledne píši osmnáctou.*³³

Po praktickém výcviku dělostřelecké baterie v Hustopečích nad Bečvou (17.–26. 6. 1922) začali akademici prvního ročníku skládat začátkem července zkoušky nutné pro postup do druhého ročníku. Ivan je hodnotil na vyšší úrovni, než zkoušky pololetní: „Zkoušky mi jdou hladce. Ke cti vojenské akademie se musí říci, že jsou to první zkoušky, při nichž se nedá švindlovat a při nichž se zkouší velmi přísně... Nejpřísněji se zkouší praktický výcvik. U pěchoty jich dvaadvacet prasklo, u nás jen čtyři. Z toho se nedá dělat ani reparát, chudáci kluci. Je to špatná politika, brát sem blbce, celý rok je žít a pak je nechat prasknout. Jsou to většinou lidi se špatným předvzděláním.“³⁴ K tomuto dopisu přikládá Ivan Herben lístek z výpisem zná-

24 Pierre Maria Forlot (1869–1928), v letech 1921–1923) velitel Československé akademie v Hranicích na Moravě.

25 LA PNP Praha, fond Herbenová Bronislava, 224/50, kart. č. II., (I/S/230) – Dopis Ivana Herbena matce Bronislavě Herbenové z 6. 3. 1922, z Hranic na Moravě do Prahy.

26 Nepodařilo se dohledat konkrétní osobu.

27 LA PNP Praha, fond Herbenová Bronislava, 224/50, kart. č. II., (I/S/230) – Dopis Ivana Herbena matce Bronislavě Herbenové z 11. 3. 1922, z Hranic na Moravě do Prahy.

28 Tamtéž.

29 Tamtéž.

30 LA PNP Praha, fond Herbenová Bronislava, 224/50, kart.

č. II., (I/S/230) – Dopis Ivana Herbena matce Bronislavě Herbenové z 26. 4. 1922, z Hranic na Moravě do Prahy.

31 LA PNP Praha, fond Herbenová Bronislava, 224/50, kart. č. II., (I/S/230) – Dopis Ivana Herbena matce Bronislavě Herbenové z 9. 5. 1922, z Hranic na Moravě do Prahy.

32 Tamtéž.

33 LA PNP Praha, fond Herbenová Bronislava, 224/50, kart. č. II., (I/S/230) – Dopis Ivana Herbena matce Bronislavě Herbenové z 14. 6. 1922, z Hranic na Moravě do Prahy.

34 LA PNP Praha, fond Herbenová Bronislava, 224/50, kart. č. II., (I/S/230) – Dopis Ivana Herbena matce Bronislavě Herbenové z 29. 7. 1922, z Hranic na Moravě do Prahy.

Vojenská akademie v Hranicích – detailní záběr. SOKA Přerov

mek, který pořídil ze školního katalogu. Podle tohoto výpisu máme představu, jaké předměty se na akademii vyučovaly pro baterii dělostřelectva: praxe u děla (dobře), chování (dostatečně), schopnost veleti (dobře), střelba puškou (dobře), jízda koňmo (dostatečně), šerm (dobře), teorie výcviku (dobře), pěší výcvik praxe (dobře), tělocvik (dobře), organizace (dostatečně), taktika (velmi dobře), dějepis (velmi dobře), zeměpis (velmi dobře), nauka o zbraních (velmi dobře), nauka o právu (velmi dobře), nauka o plynech (dobře), administrativa (výborně), topografie (dostatečně), zákopnictví (velmi dobře), zdravotěda (výborně), hipologie (velmi dobře), stavovaná výchova (velmi dobře), čeština (dobře), němčina (dostatečně), francouzština (výborně), matematika (dobře), deskriptiva (dobře), technologie (výborně). Podle hlavního katalogu prvního ročníku kurzu dělostřelectva, do něhož bylo zapsáno sto dvacet jedna posluchačů, byl Ivan, co se týče prospěchu, čtyřicátý devátý. Zářní strávil Ivan Herben v rodičovském bytě v Praze. Rok pobytu na hranické akademii se podepsal na jeho zdraví. Lékař mu naordinoval arsenový preparát na vředy, denně se musel Ivan koupat v roztoku hypermanganu.³⁵ Poslední dochovaný dopis Ivana Bronislavě Herbenové nese datum 1. října 1923 a začíná slovy: „*Tak už jsem v tom!*“³⁶

Dopisy, které psal Ivan matce ve druhém ročníku Československé vojenské akademie, se nám bohužel nedochovaly. O dalším pobytu Ivana Herbena na Československé vojenské akademii tak víme pouze z oficiálních záznamů. V druhém ročníku tedy Herbenovi přibýly k přednáškám, které pokračovaly z prvního ročníku, ještě přednášky a praktická cvičení z kosmografie (dobrý), nauky o terénu, jeho znázorňování a vyměřování (dobrý), vojenské administrace (velmi dobrý), balistiky (dostatečný), fyziky (dobrý), státovědy, národního hospodářství a nauky o právu (dobrý). V předmětech pokračovacích, tedy těch, z nichž Herben dělal zkoušky na konci prvního ročníku, nedošlo během druhého ročníku, co se týče prospěchu, k výrazné-

Důstojnická budova při vojenských ústavech v Hranicích. SOKA Přerov

mu zhoršení ani k zlepšení. Ze záznamů vojenské akademie víme, že Ivan Herben akademii dokončil, byl slavnostně vyřazen 10. srpna 1923. Vyřazení akademiků bylo okázalou slavností nejen pro hranickou akademii, ale pro celé město. Dochovaný máme popis slavnostního vyřazení akademiků 15. srpna 1925. Můžeme usuzovat, že podobně probíhalo také slavnostní vyřazení akademiků předchozích ročníků, tedy i ročníku Ivana Herbena. Od 10:00 začalo slavnostní vyřazení přehlídkou nově jmenovaných poručíků s praporem a hudbou na hřišti akademie. Po přečtení věstníku Ministerstva národní obrany o jmenování poručíků následoval proslav velitele akademie. Po přísaze poručíků byly hrány hymny. Následoval proslav nejstaršího vyřazeného akademika a zástupce ministerstva národní obrany. Po proměnném koncertu v parku akademie byl na programu společný oběd. K vyřazení byly tisknuty velké plakáty a od roku 1925 také pozvánky na ples akademiků.³⁷ V posudku Ivana Herbena pak čteme: „*Dosud neustálená povaha, velmi nadaný, k instrukci způsobilý, dobrý vliv na podřízené, společenské chování velmi dobré, dosti pilný, méně ctižádostivý, ve službě potřebuje dohledu.*“³⁸ Akademii dokončilo v Herbenově ročníku sto devatenáct akademiků – dělostřelců.³⁹

Závěrem

Některé z dopisů Ivana Herbena matce by s tématem neseznámenému čtenáři mohly připadat jako citové výlevy dospívajícího muže, který byl poprvé na dlouhou dobu odloučen od rodiny – starostlivé matky a na vysoce postaveného, ve společnosti se pohybujícího otce. Zdáni klame. I z oficiálních záznamů, tisku a historických prací víme, že Československá vojen-

35 LA PNP Praha, fond Herbenová Bronislava, 224/50, kart. č. II., (I/S/230) – Dopis Ivana Herbena matce Bronislavě Herbenové z 1. 10. 1923, z Hranic na Moravě do Prahy.

36 Tamtéž.

37 Více MAJER, P.: *Vojenská akademie Hranice – Vzpomínkový almanach*. Hranice 1996.

38 LA PNP Praha, fond Herben Ivan, 223/4, kart. č. I.

39 Více MAJER, P.: *Vojenská akademie Hranice – Vzpomínkový almanach*. Hranice 1996.

T. G. Masaryk v Hostišově na návštěvě u Jana Herbena (asi rok 1930). Zleva Bronislava Herbenová, Milan Herben, Milena Herbenová, Alena Herbenová, Tomáš Herben, Eliška Herbenová, Masaryk, Jiří Herben a Ivan Herben. Foto. Archiv Anny Herbenové

ská akademie měla problémy organizačního, disciplinárního i materiálního charakteru v podstatě už při svém založení. A nešlo pouze o neustálé odkládání zahájení, snižování přijímacích požadavků či chátrající mobilár. Herben už byl ve druhém ročníku, když veřejností otrásla smrt jednoho z akademiků a rotmistra. Při stěhování zbrojního skladiště 4. října 1922 explodoval v parku poblíž nemocnice ruční granát, který na místě zabil akademika Josefa Pokorného a těžce zranil rotmistra Ervína Tellschera (ten po neúspěšné amputaci levé dolní končetiny svým zraněním podlehl). Krize na hranické akademii se vystupňovala na jaře 1923. Během dubna 1923 sáhli po revolveru tři akademikové. Na základě zpráv vyšetřovací komise zasedli 17. května 1923 ke společné schůzi branné výbory Poslanecké sněmovny a Senátu. Mezi členy byl také Jan Herben. Po přednesení zprávy vyšetřovací komise se podle dobových záznamů rozpoutala bouřlivá diskuse. Slovo si vzal Herben, který podotkl, že: „*Kázeň musí býti. To rozumí se samo sebou. V daném případě nejedná se však o udržení kázně, nýbrž o týrání a šikanování... V akademii je dnes naprostý rozvrat... Celý vyučovací systém akademie je naprosto pochybený.*“⁴⁰ Jako viníka situace na hranické akademii označil Herben Homolu, proto navrhl jeho suspendování, které bylo nakonec oběma brannými výbory schváleno. Zároveň bylo jasné, že přítomnost Francouzů ve vysokých funkcích hranické akademii neprospívá, ale spíše ubližuje. Dne 1. června 1923 předal francouzský plukovník Forlot velení československému důstojníkovi, plukovníku

(od 10. ledna 1925 generálem) Vratislavu Pechovi.⁴¹ Vojenská akademie si pomalu, ale jistě začala získávat prestiž u široké veřejnosti.

Československá vojenská akademie v Hranicích na Moravě byla v době svého vzniku představována československé veřejnosti jako speciální elitní ústav zřízený za účelem dosažení vyššího vzdělání budoucích vysoce postavených příslušníků Československé armády. Jelikož si představitelé vznikajícího československého státu plně uvědomovali slabiny bývalé rakousko-uherské armády, založené na drilu a na rodových předpokladech, chtěli se tohoto systému, který se v letech 1914–1918 neosvědčil, vyvarovat. Na základě dohodových smluv měla vybudování nové československé armády pomoci francouzská mise. Veřejnost si cenila zvláště jejího nasazení v době „války o Slovensko“. Jednalo se francouzsky mluvící důstojníky s velkými zkušenostmi z válečného pole a odbornými znalostmi z vojensko-vědních oborů. Bohužel neměli vůbec žádné zkušenosti s výukou. Jako další nepřekonatelná překážka se ukázal jazyk – žádný z francouzských důstojníků, pasovaných do role pedagogů, neuměl česky. Mállokterý z akademiků rozuměl francouzštině. Tato bariéra měla být překonána pomocí tlumočnicků – ti uměli oba jazyky, bohužel však nerozuměli odborné vojenské terminologii. Nepřekonatelným problémem se ukázal také odlišný – francouzský systém výuky. Podle rozvrhu, který je k dispozici v archivu Vojenského historického archivu, víme, že vyučování nemělo pevný řád, poměr přednášek a hodin určených k výcviku se měnily ne semestr od semestru, ale takřka z měsíce na měsíc. Špatná koordinace mezi představiteli československé politiky a členy francouzské mise zapříčinila poněkud hektický proces samotného vznikání akademie. Na akademii už probíhaly přípravné kurzy, zatímco škola nebyla oficiálně otevřená. Tato hektičnost se projevila v nedůsledném a nepřehledném vydávání nařízení a rozkazů, týkajících se samotného provozu akademie. Interiéry ani exteriéry nebyly v roce 1920 připraveny pro zřízení elitní vojenské školy.

Mým cílem nebylo ukázat stíny vojenské akademie v počátcích jejího fungování, ale spíše doplnit informace, které o hranické akademii víme díky svědectví jednoho z akademiků, mladého muže, který zažil „hranicovou vojnu na vlastní kůži“.

40 VHA Praha, fond Generální inspektorát, 17. 5. 1923, č. j. 120/26.

41 Vratislav Pech (1874–1964), brigádní generál, od roku 1923 do roku 1926 velitel Československé akademie v Hranicích na Moravě.